

skattavaldið ti kanna málið istaðin. Skattavaldið kom sum kunnugt til ta niður-stöðu, at eginpeningur ikki altíð var í lagi í hesum farmaskipamálum. Ein politikanning tá hevði ka-ska broytt okkurt í fyr-sitingini av skipabyggi-studningin og -øðrum studningi, og helst fyri-byrgt, at onkur kendi Heygadrangs- og Skála-fjallmálini sum kettu úr høvdatrogi, tí teir høvdu rurað seg í blind við ti, at fútin ikki hevði áhuga í slík-um málum, hóast mong tá kendu til ferðandi am-bassadørin í eginpenings-lánum, sum ikki skuldi gjaldast aftur, advokatin og skipsmeklaran.

So fútin skal framvegis sjálvur taka støðu til hvat vert er at kanna, men hin-vegin haldi eg at Christian Andreassen fer skeivur, tá hann sigur, at fútin hevur skyldina av teim skakandi húsarannsóknunum, sum seinni fóru fram.

Tað var Magnus Petersen, sum setti hesar húsarann-sóknir í gongd. Hansara »hysterisku« skuldsetjing í rættinum ímóti Gudi og hevtum manni noyddu – ja provokeraðu – fútan at gera okkurt serstakt júst fyri at verja rættartrygdina hjá Magnusi Petersen. Tað skuldi ikki kunna sigast, at Magnus fekk verri smódir enn aðrir samfelagsborgar-ar.

Allir teir ákærdu hava í eina viku greitt Føroya fólki frá hvørjum ræðuligum trýsti, teir og familjur teirra hava livað undir nú í fleiri ár, men hini 200 fólkin, sum Magnus Petersen »pussaði« fútan uppá, liva enn undir hesum trýsti.

Rættarmál um figgarjundrandrátt eru heilt serlig

Tað er ein sannroynd seinastu 20–30 árin í danskari rættarsögu, at tá málini gerast nóg stór og umfatandi og taka nóg langa tíð, so er tað ótrúliga torført hjá ákæruvaldinum at fáa fell-andi dóm. Danir stovnaðu eitt serstakt »Bagmands-politi«, men tey mál, reist eru av kanningum teirra, hava nærum ongan fallandi dóm útvegað, tak Bonde Nielsen, Jydebrodrerne o.fl. Onkur jurasferðingur við Keypmannahavnar Univ-ersitet hevur mett, at ein orsök kann vera, at í slík-um málum gerast rætt-arhølini, dómari, ákæri, verjar og vitni saman við teim ákærdu eitt lítið minisamfelag, har øll sita hvør-um øðrum so nær, at tor-ført er at fella tyngjandi dóm, uttan so at onki talar ímóti, at teir ákærdu ætlaðu at fremja l'zotsverk istaðin fyri at eitt framt brotsverk skal dómast, hóast víður-skiftini eru sum bera í bót-flaka. Í hvussu er skal linar í dómur dómast. Í størri málum er lættari at fri-kenna við ábreiðslum enn at døma linan dóm.

Persónliga havi eg onki ímóti at rættartryggin røkk-ur vítt, men tá mugu vit seta

Undir einum sakarmáli eru teir ákærdu ikki noyddir at tala satt, men kunnu siga sína hugsan sum best, ja lúgva sum teimum hóvar. Hetta er rættur teirra, og hann hava teir nýtt so tað forslær. Harafturat skal allur ivi sum kunnugt koma ákærda til góðar

skerpt krøv til lóggevaran um alla tíðina at broyta lógi-na tann vegin, at hon alla tíðina gerst meira fyrirbyrgi-andi. Men nú er øll hendan lóggáva donsk, so okkara regulatorur er minnka ella burturtoka av øllum studn-ingum, men hetta verður ikki í morgin.

Er landskassin livandi vera?

Ein av verjunum segði í gjár frá, at dómur in kundi verið óðrvisi, varð landskassin settur í ákærunið i staðin fyri landsstýrið. Eg eri ikki lógkonur at meta um hetta, men helst byggir hann á tað, sum dómari in sigur í dóminum, at sum ákæru-ritið er skrivað noyðist hann at frídóma.

Hetta ljóðar sum ein »nos« til ákæran, men mær ljóðar að ólógiskt, at hin ó-mælandi landskassin, sum onga avgerð tekur, skal kunna verða svikaður, kunnu tey, sum varða av landskassanum, t.d. lóg-ting, figgarnevnd og lands-stýri, ikki vera svikað. Men hatta er kanska ein »hægri juridisk finessa«.

Loggurk og torgvandi loggurk

Annars haldi eg dómari in vera sera ógreiðan í tulk-ingini av onkrum av ti, sum kom fram undir rættar mál-inum, eitt nú frágreiðingina hjá málsviðgerðanum í landsstýrinum. Frásøgn hansara verður t.d. nýtt til at visa á, at eginpenings vátanin ikki var tað pappir verd, hon var skrivað á, men samstundis verða 5/8 av frágreiðingini nýttir til at visa á, at felagið í hvussu er hevði útvegað 5 mill. kr. og hevði ætlað at útvega rest-ina. Tiskil hevði felagið ikki

snýtt við vilja. Talan var jú eisini um eitt partafelag, nevniliga felagið »Vál« á Skála, sum hevði selt eitt kraftblokkaskip við stórum vinningi, ja eitt felag, sum aðrenn søluna hevði ríkið skipið við stórum vinning, so teir skuldu sanniliga átt nakað av eginpeningi, hes-um gekk landsstýrið í hvussu er út frá í jan. 1986, tá prinsippjattan var givin um vebhald og studnings-lán. Tað er ti ein dema-gogisk snarng av Christian Andreassen, tá hann nevni-r, at øll vistu, at Jørgen Bech ikki átti 8,6 mió. kr. á bók. Tað var jú flinrandi líkamikið, hvat Jørgen Bech átti, men sera víðkomandi hvat tað ríka felagið »Vál« átti.

Dómari in er eisini sera trilvandi, tá hann nevni-r støðutakan mina og lands-stýrisins tíðliga í desember 1987 til framhald av bygg-ingini, hóast eginpenings-vátanin frá 10. nov. ikki varð mett fullgjød at vera. Hóast dómari in veit, at landsstýrið longu í januar 1986 veitt sáttmálavæðhald og samtykti byggiláns-væðhald og ti var bundið til at gera byggingina lídna, uttan mun til um »Vál« fekk skipið ella ikki, so nýtir hann frágreiðingina frá málsviðgerðanum til ta niðurstøðu, at egin-peningsspurningurin helst hevði litið at týða fyri lands-stýrið.

Nú var málsviðgerðari in eisini vaksin ótrúliga nóv siðan Heygadrangsmálið, hann var vorðin ein raskur knassi, sum var førur fyri at geva eina nógv skurvutari mynd enn fyrr av manna-gongdini í landsstýrinum.

Kortini varð hann kroyst-ur til at viðganga, at umboð

byggiharrans vistu, at til-sagnirnar vóru treytaðar av, at fullgjøðar vátanir komu, annars mistu teir skipið. Landsstýrið viðgjörði málið 9. desember 1987, vátanin kom 10. desember 1987, til-søgnin var avgreidd 15. de-sember 1987. Kortini sigur dómari in, at tað at vátanin ikki var komin 9. desember, týðir uppá, at landsstýrið einki legði í at fáa hana.

Skipið skuldi verða liðugt 7. januar 1988, so lands-stýrið hevði einans fingið eykaútreiðslur av at seinka ella steðga byggingini tá. Eitt liðugt skip kundi lands-stýrið betur selt til aðra síðu enn »Vál«, kom tað annars upp á lítið. Men hetta fekk málsviðgerðari in ikki fram í rættinum.

Dómari in tvinnar fiski-vinnustjóran Kjartan Hoy-dal uppí og nýtir hann sum vátan fyri, at landsstýrið viðti avgreitt málið uttan mun til eginpeningsvátan-ina. Men her er talan um beinleiðis »kortslutning« í loggiki dómans. Her hevði orðið skamlop, sum ikki dugir í elskipanini, kanska hóskað betur, tí skammur var í, at veruleik-in kundi verða so vendar á høvðið. Kjartan Hoydal segði júst tað øvuga av ti, sum dómari in hevði fatað av fulltrúanum, hann nevndi m.a., at hann ong-antið áður hevði sæð eina betri, meira vældefineraða og útgreinaða vátan enn hana, Magnus Petersen legði fram fyri Skálafjall 10. desember 1987. Hon hevði enn tá tað eykalodd í vág-skálini persónliga – og har-við jurdiska – trúvirði hjá Magnusi Petersen, sum segði, at hann persónliga stóð inni fyri at eginpen-ingurin var í lagi.

Legði landsstýrið einki í eginpeningsvátanir, var væl ikki neyðugt at kroysta Magnus so hart.

Hinvegin hvat var so hendan persónliga tryggin verd, tá á stóð?

Talan var sostatt ongan-tið um, at landsstýrið fylgdi eini politikari ætlan, sum sá stórt uppá eginpen-ingskravið, men vit høvdu eina umsitingarliga mannagongd, sum samtykt var at fylgja, og hartil máttu vit verja landskassan ímóti tapi og endurgjaldskrøv-um, t.d. slíkum sum Magnus Petersen hótti við – 5 mió. kr. fyri Heygadrang, tí tað var tað hann hevði gildið, hóast nú er vítað, at lítið ella einki var gildið.

Dømt er

Weli, men dømt er dømt og tað loysir seg ikki at spæla firtin, tí onkur skuldsetir landsstýrið. Heldur mugu vit unna monnum eina fri-døming, so treytað hon enn er, og hóast so nógvur ring-ur roykur gongur av teim gerðum, sum dómari in metir gjørðar uppá kvams-vis uttan svik fyri eyga.

Firtin kundi eg heldur ikki droymt um at verið og vil eg eisini líta frametiir fyri at finna tær avleiðingar, takast mugu, men eg vil ikki góðtaka, at fríðingin er ein dómur yvir landsstýrið. Skal hesin fellast, má eitt heilt annað rættar mál fara fram. Í einum slíkum verður byttan vend, tí ber tað ikki til, sum Christian Andreassen hevur fort fram, at svika, tí alt sam-felagið veit hvat fer fram, so ber heldur ikki til í einum politiskt samansettum landsstýri, sum hevur fleiri hunrað fólk at arbeiða og umsita fyri seg – og ikki bert arbeiða, men eisini eyg-leiða seg – at fremja eina so umfatandi samansverjing, at øll hesi hundrad fara at hjálpa monnum at svika landskassan.

Avleiðingar í framtíðini

Vit hava havt og hava eina sera líta umsiting, hon hevur verið noydd at keypa sær expertisu uttanfrá, m.a. gjøgnum vátanir frá fólki við »autorisationum«, sum tey mistu, um ikki jätt-aninar vóru eftirfarandi. Hetta hevur spart lands-kassanum nógvan pening alla tíðina síðan stuðul-skipanin fyrstu ferð kom í giting, t.v.s. í eini 40 ár.

Umsitingarliga leiðslan í landsstýrinum var ongan-tið í va um at hetta var ein-asti møguleiki, landsskriv-stovan hevði, við teirri manning, lógtingið hevði jattað henni, og at meta út frá teirri víðferð »Almenni Yvirbygnaðurin« dag og dagliga fær, var ongin ann-ar kjansur.

Men hetta rættarmál fær ta avleiðing – tí studnings-skipanir til arbeiðsskapa, igongdsetan, bjarging av fyrirøkum, botan av kapp-ingarføri osfr., verða mong ár enn – at almenna um-sitingin má útyggjast munandi. Møguliga skulu vit hava fyrst og fremst ein

»kamaradvokat«, hartil eina kvalifiseraða og mun-andi útygga búskapar- og innkrevjingardeild og síðan eina útlánsdeild at verja landskassans áhugamál mótevgeis øðrum lánistov-num. Hetta verður dyrt, og tekur nógv frá teim privat-um, sum higartil hava skrivað vátanir.

Tað sum dómur in hevur avdúkað av mannagongd við skeivum vátanum, myndugleikum drignum upp á tráð, frávik frá vanligu mettum, moralskum og hampuligum atburði, fær ta avleiðing, at fleiri í – teim frikendu ongantið aftur fáa trúvirði í almennari umsit-ing. Sama er galdandi nok-ur vitni, og skulu hesi »brotnaðu kørin« ikki elva til mannann innan stætt-ir, sum faast við at vátta ávis víðurskifti, so mugu vit hava eina nýggja skipan.

Í Danmark hava verið nakrar yvirbeláningsakir víðvikjandi Skipskredit-grunninum. Eftir at Ríkis-grannskoðararnir høvdu úttalað seg, gjørdu Stats-revisorarnir eitt tilmæli til mannagongd fyri Skips-kreditgrunnin.

Ti skal hesin síðan juli mánaða 1995 fyri hvørt skipabyggjámál krevja:

Vátan frá skipsmiðju, reiðara og grannskoðarum teirra fyri at tað ikki í figg-ingargrundarlagnum eru innbyggað útreiðslur, sum ikki kunnu gjøgast sam-bært galdandi lánsvilkur. Samstundis skal alt figg-ingargrundarlagið leggjast fyri »Sekretariatet for Skibs-financiering«, sum tekur støðu til í hvønn mun ú-treiðslurnar hava rætt til studning.

Jú men her eru danir jú 30 ár aftan fyri føroyingar. Tað er júst slík skipan, vit hava havt í 30 ár, tó so, at her hevur veruliga ein advokatur givið vátanina vegna teir oman fyri nevndu (skipsasmiðju, reiðara og grannskoðara). Tó hava grannskoðarar vanligu ikki givið vátanir í Føroyum, men heldur kakulatióinir, sum meira ella minni hald kann vera í).

Vit mugu sostatt, sum eg oman fyri havi nevnt, finna eina nýggja skipan, har hitt almenna styrkir umsiting sína munandi.

Spell, at onkur veik sál oyðilegði eina skipan, sum kundi verið nýtilig. Uppaftur meiri spell, tí hvat borgar ein »autorisation« ella »be-stallingur« fyri í dag?

20.12.95
Atli P. Dam

Tað, sum dómur in hevur avdúkað av mannagongd við skeivum vátanum, myndugleikum drignum upp á tráð, frávik frá vanligu mettum, moralskum og hampuligum atburði, fær ta avleiðing, at fleiri av teimum frikendu ongantið aftur fáa trúvirði í almennari umsiting